

Kiirtandó Dózsa-hagyomány?

LEVÉL KULCSÁR PÉTERHEZ

Kedves Barátom!

Nagy meglepetéssel olvastam egyébként bennem egyetértésre találó könyvbírálatodban, Nemeskürthy István Dózsa-könyvének méltatásában (*Tiszatáj*, 1972/10) ezeket a mondatokat: „*Hozzátecsszük: a jó szándékú hozzászólók fölmelegítettek, széles nyilvánosság elé tálalta egy sereg, a tudomány részéről rég megcáfolt vagy soha komolyan nem vett hiedelmet, aminek a köztudatból való kiirtására ez tán még kevesebb lesz a remény, mint eddig volt. (Hogy mást ne mondjunk, ilyen — éppen — a sosemvolt szegedi Dózsa-hagyomány legendája.)*”

Talán nem vagyok beképzelt, ha ezt a bírálatot magamra veszem, hiszen nem egy cikkben „tálaltam” már a széles nyilvánosság elé „a szegedi Dózsa-hagyományt”, legutóbb és összefoglalóan — éppen a *Tiszatájban* (1972/6).

Nem egészen értem idézett mondataidat. Részint azt, hogy a „sereg hiedelemből” mit tartasz kiirtandónak, mit nem. Mert hiszen Barta Gábor az *Élet és Irodalom* 1972. június 24-i számában például az én nagy meghökkenésemre is kimutatta, hogy a korabeli forrásokban szó sincs Dózsa tüzes trónjáról; de azért talán mégsem kártékony hagyomány az, amelyből Petőfi ihlete merített: „*izzó vastrónon őt elégetétek, de szellemét a tűz nem égeté meg...*” Ilyenekre vagy másfajtaakra gondolsz? Ezeket véled kiirtandóknak?

Az a megfogalmazás sem világos: „*a sosemvolt szegedi Dózsa-hagyomány legendája*”. Mi ez, tautológia? Hiszen a *legenda* eleve (lásd *Idegen szavak szótára*) ki-talált történet, mendemonda. Ha tehát Dózsa-legendáról beszélünk, tudjuk, hogy nem hiteles történeti adatról szólunk. Én azonban „Dózsa-hagyományról” írtam, s a *hagyomány* már egyaránt tartalmazhat történelmi és mondai elemeket. A krónikások adatait is lehet akár egyiknek, akár másiknak: akár hitelesnek, akár költöttnek tekinteni. *Magam elfogadom hitelesnek a krónikások egybehangzó állítását Dózsa fejének Szegedre hozataláról.* Te ezt talán kétségbe vonod? Jogod van persze hozzá, de ahhoz nem, hogy „sosemvolt” hagyománynak mondd, hiszen ez ellen Márki Sándor sem szól, s tudtommal azóta sem cáfolta meg senki.

A szegedi Dózsa-hagyomány másik mozzanatát csak Verancsics rögzítette: „*Pálffy Balázs hites atyja vala nekie.*” Ebben sincs okom kételkedni: illet nehezen lehet kitalálni, s miért is találta volna ki a krónikás? Nem volt érdeke!

A többi már — *készséggel elismernem* — *legenda*. Ki találta ki, hogy Dózsa Pálffy Balázs udvarában nevelkedett? Talán Reizner, talán ő is máshonnan vette, mindenestre mi ott olvastuk, s ha Verancsics iménti állítását elhisszük, nem kell nagy fantázia ennek elfogadásához sem. Azt magam is megírtam, Baróti Dezső pedig két tanulmányban is elemezte, hogy a Dózsa-hagyomány továbbszövésében mi volt Juhász Gyula szerepe. Az ő Dózsa-versei, akárha *Dózsa-ciklusának* is minősíthetném, hisz oly következetesen óvja és építi tovább a legendát, a *Dózsa fejétől* (1919)

kezdve a *Torozásig* (1928) a Dózsa-kultusz legnemesebb, legművészebb termékei Ady lírája mellett. *Talán ezt is kiirtandó hiedelemnek tartod?*

Köszönöm, hogy jó szándékomat nem vontad kétségbe. Hálás volnék, ha egyértelműbb fogalmazással azt is tisztáznád, mit tartasz a köztudatból kiirtandónak az egyetemes és külön a szegedi Dózsa-hagyományból.

Barátsággal köszönt:

PÉTER LÁSZLÓ

A szegedi Dózsa-hagyomány legendája

VÁLASZ PÉTER LÁSZLÓNAK

Kedves Barátom!

Örömet teszek eleget kívánságodnak, hogy tisztázzuk szóban forgó írásomnak félreérthető, s ezért Rád nézve talán sérelmes passzusát. Ami a személyes vonatkozásokat illeti, ezt akár egy mondatban is megtehetem: a Dózsa-évforduló alkalmával valóban annyi s oly vegyes értékű reflexió látott napvilágot, hogy annak bírálataival foglalkozni sem érdemes, ez előtted sem lehet kétséges, semmiképpen sincs tehát okod arra, hogy soraimat magadra vonatkoztasd (mindjárt rátérek arra a konkrét dologra, ami az általad szóvá tett fél mondat leírására ösztönzött). Bár — s ezt el kell ismernem — ha már éppen egy általad többször szóba hozott témát vettem példának, bővebb magyarázattal tartoztam volna. Erre azonban egy recenzió nem látszott alkalmasnak. Most megragadom a lehetőséget arra, hogy a dolog tartalmi részét illetően fősorakoztassam érveimet, s bővebben kifejtsem, mi késztet arra, hogy a szegedi Dózsa-hagyománynak ne csak történeti alapját, de hagyomány voltát is kétségbe vonjam, hagyomány voltát abban az értelemben, ahogy ezt a szót használni szokás. Nekem ugyanis nem csak abban vannak kételyeim, hogy Szeged Dózsaék mellé állt volna, hanem abban is, hogy az erről szóló hiedelem a régmúlt századokba nyúlna. Ez bizony — legalábbis szerintem — új keletű dolog, s legfeljebb a múlt század második feléig vezethető vissza. A hagyományt tehát nem kiirtani szeretném (ebben is pontosabban kell fogalmaznom), csak a maga helyére állítani. Kiirtani nem is lehet, s ez a tudományos kutatásnak soha nem is volt célja. Igenis kötelességünk azonban vizsgálni valóságalapját, kialakulását, hiszen a hagyomány idővel éppúgy a valóság része lesz, mint maga az esemény, amihez tartozik. Ha tehát következtetéseket akarunk levonni létrejöttének, keletkezésének tényéből, először születésének körülményeit kell földeríteni, meg kell keresnünk azt a kört vagy személyt, ami vagy aki útjára indította. Először az alapot kell föl-tárnunk, hogy legyen mihez mérnünk. Minél kedvesebb számunkra a téma, annál lelkiismeretesebben kell végeznünk vizsgálódásainkat.

Dózsa György születésének éve, aminek az idén 500. fordulóját ünnepeljük, ismeretlen. Ismeretlenek életének fordulatai, annak ellenére, hogy a nevéhez fűződő eszmék és események évszázadok óta a közvélemény és a történeti kutatás érdeklődésének előterében állnak. Ez a név nem annyira adat, mint inkább egy szimbólumrendszer középpontja, annak a harcnak a zászlaja, mely a haladásért, a társadalmi egyenlőtlenség, a kizsákmányolás ellen, a szabadság és elnyomás erői között folyik évezredek óta. Amilyen szép és felemelő, hogy Dózsa neve ennek a szimbólumrendszernek a jobbik oldalán áll, s olyan formává lett, melyet minden kor saját igényeinek és ideáljainak megfelelő tartalommal tölthet meg, épp annyira s éppen ezért fenyeget bizonyos veszély is, az elsőkélyesedésé. Mit tehet ennek elkerülésére a tudomány? Ha a szívvel dolgozó művész szükségét érzi annak, hogy Dózsa nevét támaszként használja föl az emberiség jövőjéért folytatott harcában, akkor a szakmai fogásokkal, logikával dolgozó szakkutatónak az a kötelessége, hogy